

Environmentálne manažérstvo – nevyhnutná súčasť environmentálnej politiky

Environmentálne manažérstvo je komplexnou oblasťou, ktorá v sebe zahŕňa rozmanitosť aplikácií s rôznymi možnosťami a časovými perspektívami uplatňovania, takže je obtiažne vytvoriť preň univerzálnu definíciu. Keďže základom pre vybudovanie štruktúry systémového nástroja, ktorým je systém environmentálneho manažérstva (EMS), sa stal Demingov cyklus kontinuálneho zlepšovania PDCA. Týmto sa vytvorilo prepojenie medzi riadením kvality a životného prostredia, čím sa zároveň uľahčilo manažmentu organizácií aplikovať systémový prístup na realizovanie opatrení v oblasti kvality a životného prostredia založený na procesnom riadení.

Od uvedenia prvých medzinárodných noriem environmentálneho manažérstva ISO 14001 a ISO 14004 Medzinárodnou organizáciou pre štandardizáciu (ISO) do praxe uplynulo už dvanásť rokov a za toto obdobie je možné skonštatovať na základe získaných skúseností najmä z certifikácie systémov environmentálneho manažérstva, že vzrastá environmentálne povedomie vo viac ako

500 podnikoch Slovenskej republiky, čo sa prejavilo zabudovaním vhodných nástrojov a metód environmentálneho manažérstva do ich manažérskych praktík.

Počas posledného desaťročia Európska komisia (EK) postupne vytvorila prístup na báze integrovanej produktovej politiky (IPP), ktorý pokrýva stále väčší počet aktérov a ponecháva na nich zodpovednosť za voľbu, ktorú urobí. Tento prístup je v súčasnosti všeobecne uznávaný ako potenciálne veľmi účinný spôsob na riešenie environmentálnej dimenzie produktov. Vytvára silný doplnok k súčasným opatreniam vzťahujúcim sa na produkty.

Na základe zásadnutí Rady v marci a júni 2007, ktorá stanovila ambiciózne ciele v súvislosti so znižovaním skleníkových plynov, energeticou efektívnosťou a zvyšovaním využívania obnoviteľných zdrojov energie, si EK v roku 2008 vytýčila vo väzbe na prijatý klimaticko-energetický balíček vypracovať Akčný plán pre udržateľnú výrobu a spotrebu (AP SCP). Popri environmentálnych technológiách (ETAP) a ekoinováciách, ktoré boli uznané ako jeden z nosných pilierov na posilnenie ekonomiky Európskeho spoločenstva (ES), si EK v AP SCP určila zabudovať dva kľúčové prvky: väčšiu politickú previazanosť na všetkých úrovniach a dynamický prístup v zlepšovaní environmentálneho správania (profilu) produktov.

Hlavnými piliermi realizácie AP SCP majú byť existujúce politické nástroje (EMAS, environmentálne označovanie produktov, ekodizajn, zelené verejné obstarávanie (GPP), posilnené o nové nástroje (uhlíková stopa) s cieľom dosiahnuť pozitívnu zmenu v správaní spotrebiteľov a

producentov. Slovenská republika, tak ako všetky členské krajiny ES, bude musieť vypracovať svoj vlastný akčný plán pre udržateľnú spotrebu a výrobu, ktorým v národných podmienkach bude naplňovať kľúčové ciele AP SCP Spoločenstva v súlade so zásadami európskej IPP.

Centrum environmentálneho manažérstva so sídlom v Trnave je jednou z odborných organizačných zložiek SAŽP. Vzniklo prijatím nového organizačného poriadku SAŽP 15. 5. 2007 na základe novej zriaďovacej listiny SAŽP. Do tohto dátumu táto problematika bola v pôsobnosti odboru envi-

Kolektív Centra environmentálneho manažérstva v Trnave

ronmentálneho manažérstva so sídlom v Trnave, ktorý bol organizačne od 1. 1. 2000 začlenený do Centra odpadového hospodárstva a environmentálneho manažérstva so sídlom v Bratislave.

Problematika environmentálneho manažérstva, predovšetkým dobrovoľné nástroje environmentálnej politiky – environmentálne označovanie a schéma environmentálneho manažérstva a auditu (EMAS) spolu so súborom technických noriem ISO radu 14000 a environmentálnych technológií sa začala rozvíjať v pobočke SAŽP v Trnave v roku 1996.

V súčasnosti Centrum environmentálneho manažérstva je jedným z najmenších centier SAŽP (10 pracovníkov), avšak vo väzbe na svoju širokú pôsobnosť zabezpečuje pre MŽP SR technicko-informačné a administratívne zázemie v nasledujúcich úsekoch:

- udeľovanie národnej a európskej environmentálnej značky pre výrobky a služby,
- technická príprava národných environmentálnych kritérií na nové a revidované skupiny produktov,
- registrácia organizácií v schéme ES pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS),
- podporné činnosti pre rozvoj EMAS, vrátane monitoringu certifikácie systémov environmentálneho manažérstva (EMS) v SR,
- realizácia niektorých aktivít vo väzbe na Národný akčný plán pre zelené verejné obstarávanie (NAP GPP),
- participácia na príprave a schvaľovaní európskych environmentálnych kritérií na udeľovanie značky ES Európsky kvet,

- aktivity súvisiace s implementáciou Akčného plánu EÚ pre environmentálne technológie (ETAP),
- participácia na rozvoji Integrovanej produktovej politiky (IPP) a udržateľnej výroby a spotreby (SCP),
- spolupráca pri preberaní medzinárodných technických noriem ISO 14000 do sústavy slovenských technických noriem, participácia na schvaľovaní technických dokumentov CEN a predsedníctvo v technickej komisii TK 72 Environmentálne manažérstvo pri Slovenskom ústave technickej normalizácie (SÚTN).

Environmentálne označovanie produktov

V ES sa environmentálne označovanie zaviedlo v roku 1992 schválením nariadenia Rady č. 880/1992/EEC. Udeľovanie európskej značky Európsky kvet sa zrevidovalo vydaním nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1980 z 17. júla 2000 o zrevidovanom systéme udeľovania environmentálnej značky ES. V súčasnom období pokračujú intenzívne práce na schvaľovacom procese návrhu nového nariadenia, ktorý EK predložila Rade v júli 2008. Vydanie nového nariadenia sa predpokladá po hlasovaní v Európskom parlamente v roku 2009.

ES prijalo kritériá pre 26 skupín produktov, z ktorých je päť v revízii a tri nové skupiny produktov sú v štádiu riešenia. Centrum počnúc rokom 2008 zabezpečuje pre odbor environmentálnej politiky MŽP SR, ktorý v zmysle požiadaviek nariadenia zastrešuje úlohy a povinnosti príslušného orgánu členského štátu, preskúmavanie navrhovaných environmentálnych kritérií, konzultuje ich realnosť u výrobcov a skúšanie výrobkov v skúšobných laboratóriách. Zúčastňuje sa ako zástupca členského štátu na rokovaniach Európskeho výboru pre environmentálne označovanie (EUEB) za účelom konečného pripomienkovania a hlasovania za prijatie alebo neprijatie environmentálnych kritérií na vybrané skupiny produktov.

Zároveň centrum vykonáva všetky administratívne a technické činnosti súvisiace s prijímaním a vybavovaním žiadostí na udeľovanie environmentálnej značky ES Európsky kvet, kde najdôležitejšiu časť tohto procesu tvorí technicky a odborné náročné overovanie zhody environmentálnych vlastností produktu žiadateľa s príslušnými environmentálnymi kritériami tej istej skupiny produktov, do ktorej prihlásený produkt žiadateľa patrí.

Možno konštatovať, že do roku 2007 sa neprejavil záujem zo strany slovenských podnikov vlastniť európsku environmentálnu značku pre svoje výrobky alebo služby. Požiadavky najmä európskeho trhu, kde environmentálne správanie hráčov ovplyvňuje a podporuje svojimi politickými rozhodnutiami a programami ES, však postupne nútia podniky siahť po nových marketingových nástrojoch, ktoré umožňujú zviditeľniť a potvrdiť kredibilitu ich podnikania a ich produktov. Tento tlak sa prejavil aj na Slovensku a centrum v minulom roku vykonalo prvé preverenie zhody hotelového zariadenia rezidenčného typu a v tomto roku minister životného prostredia SR udelil spoločnosti MaMaison Šulekova v Bratislave prvú európsku značku Európsky kvet. Po udelení európskej značky centrum toto ocenenie poslalo na zápis do európskeho centrálneho registra.

V tomto čase má centrum rozpracované preskúmanie ďalších štyroch žiadostí na Európsky kvet v týchto skupinách produktov: tissue (hygienický) papier, textilné výrobky a turistické ubytovacie služby (dva žiadatelia).

V súvislosti s plnením **Národného programu environmentálneho hodnotenia a označovania výrobkov (NPEHOV)**, ktorý bol neskôr doplnený a nahradený zákonom č. 469/2002 Z. z. o environmentálnom označovaní výrobkov v znení zákona č. 587/2004 Z. z. a zmenený a doplnený zákonom č. 217/2007 Z. z., centrum pripravilo postupne **národné environmentálne kritériá pre 32 skupín produktov**. MŽP SR ich vydalo vo forme smerníc NPEHOV, výnosov a oznámení, v ktorých tieto kritériá figurujú pod pojmom „osobitné podmienky“.

V súčasnosti sú v rámci **systému udeľovania národnej environmentálnej značky Environmentálne vhodný produkt** platné osobitné podmienky pre 21 skupín produktov, päť skupín produktov sa reviduje a dve nové skupiny – infraštruktúra a výrobky z recyklovanej gúmy sa riešia. Príprava environmentálnych kritérií na európskej, aj národnej úrovni si vyžaduje preskúmať všetky environmentálne aspekty produktov (výrobkov a služieb) v ich celom životnom cykle – od vstupov, cez výrobný proces, distribúciu, používanie, zhodnocovanie a zneškodňovanie.

Od roku 1997 až doteraz bolo **národnou environmentálnou značkou ocenených 213 produktov**, čo sa v praxi premietlo do 48 licenčných zmlúv podpísaných medzi MŽP SR a žiadateľom o značku. V súčasnosti má právo používať národnú značku 119 produktov, z toho je jedna služba, čo v praxi predstavuje 12 licencií. Centrum teraz vykonáva „recertifikáciu“, t. j. preverovanie zhody s príslušnými osobitnými podmienkami u dvoch doterajších držiteľov licencie a troch nových žiadateľov. Centrum okrem toho vykonáva aj **preverovanie zhody tvrdení o environmentálnych vlastnostiach výrobkov podľa vlastných environmentálnych vyhlásení výrobcov alebo distribútorov v súlade s technickými požiadavkami podľa technickej normy STN ISO 14021**. Ide o environmentálne označovanie typ II. Toto preverovanie, ako aj **vystavenie certifikátu SAŽP**, vykonáva centrum ako doplnkovú certifikáciu produktov v prípade, že výrobca z obchodných dôvodov potrebuje environmentálne vlastnosti deklarovať v rámci trhu alebo v rámci uchádzania sa v procese verejného obstarávania, ak v rámci národného alebo európskeho systému označovania neboli pre predmetnú skupinu produktov vopred stanovené nadštandardné environmentálne kritériá. Doteraz centrum vydalo certifikát trom organizáciám a jeden výrobok je v procese posudzovania.

EMAS

Schéma Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS) patrí medzi kľúčové nástroje environmentálnej politiky ES. Z hľadiska právnej úpravy existuje od roku 1993. V roku 2001 bol ukončený proces 1. komplexnej revízie, čo vyústilo do vydania nového nariadenia (ES) č. 761/2001, ktorým sa umožňuje dobrovoľná účasť organizáciám akéhokoľvek typu ES v EMAS. Predmetným nariadením bola technická norma EN ISO 14001 uznaná

ako štandard na zavedenie systému environmentálneho manažérstva v organizáciách, doplnený o ďalšie požiadavky nariadenia. Pre MŽP SR, ako aj pre centrum to znamenalo pred vstupom do EÚ zaviesť túto schému v plnom rozsahu do praxe po stránke právnej, inštitucionálnej a praktickej.

Centrum ako výkonné pracovisko príslušného orgánu členského štátu pre EMAS, ktorým je MŽP SR, participovalo na tvorbe zákona č. 468/2002 Z. z., ktorý bol neskôr nahradený zákonom č. 491/2005 Z. z. o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v EMAS. Vo väzbe na požiadavky nariadenia bolo potrebné v spolupráci so Slovenskou národnou akreditačnou službou (SNAS) zaviesť postup na akreditáciu environmentálnych overovateľov a zabezpečiť preškoľenie všetkých zainteresovaných strán vstupujúcich do schémy, najmä podnikateľov, certifikačné orgány certifikujúce EMS, konzultačné a vzdelávacie inštitúcie vrátane vysokých škôl, príslušné orgány štátnej správy a zástupcov SIŽP. Centrum v rámci EMAS vykonáva technické, informačné a administratívne činnosti v súlade s požiadavkami na registráciu organizácií v tejto schéme. Medzi dôležité časti tohto procesu patrí preverenie všetkých náležitostí žiadosti a dokumentácie, ktorú musí organizácia uchádzať sa o účasť v schéme vypracovať. Najdôležitejšou dokumentáciou, najmä pre verejnosť, je písomný dôkaz o dodržiavaní právnych predpisov v životnom prostredí a Environmentálne vyhlásenie. Vyhlásenie musí obsahovať aktuálne údaje o environmentálnom správaní organizácie a tieto údaje musia byť overené a potvrdené čo do správnosti environmentálnym overovateľom. Keďže nevyhnutnou podmienkou k registrácii je práve tento kľúčový dokument, centrum v súčinnosti s MŽP SR, SNAS, štátnou správou,

kej diverzite zahŕňajúcej využitie pôdy a celkovej emisii skleníkových plynov. Táto nová požiadavka, ako aj ďalšie, si vyžadujú zo strany centra v spolupráci s MŽP SR realizovať systematické odborné vzdelávanie pre všetky subjekty zainteresované v EMAS, ako aj organizácie potenciálne vstupujúce do schémy. Keďže potenciálnymi účastníkmi v EMAS môžu byť najmä organizácie, ktoré už majú zavedený a aj certifikovaný EMS, centrum vykonáva od roku 1996 aj pravidelný monitoring certifikácie EMS v SR a číselné údaje poskytuje pre účely monitoringu na medzinárodnej úrovni.

Ďalšie strategické a koncepčné činnosti

ES v súvislosti s riešením problémov týkajúcich sa najmä klimatických zmien a energetickej efektívnosti pripravuje na posilnenie plnenia prijatých ambiciózných cieľov okrem legislatívnych opatrení aj opatrenia formou akčných plánov a programov. Medzi kľúčové aktivity patria:

1. **Akčný plán pre environmentálne technológie (ETAP)** vytvorený na úrovni ES v roku 2004 najmä na podporu Lisabonskej stratégie. V súčasnosti ďalším podporným nástrojom má byť systém verifikácie environmentálnych technológií (ETV), ktorého zavedenie sa v ES predpokladá do roku 2011. Centrum pripravilo pre túto oblasť v spolupráci s MŽP SR v minulom roku **Návrh aktualizácie postupnosti (Roadmap) ETAP v SR**, ktorý vláda SR schválila uznesením č. 19/2008. Centrum nadväzuje na tieto strategické materiály a aktivity spolupracuje s jednotlivými inštitúciami zodpovednými za realizáciu opatrení na úrovni SR, vytvára a realizuje informačný systém pre odbornú verejnosť a zastupuje MŽP SR na rokovaniach v pracovnej skupine na vysokej úrovni pri EK.

2. Integrovaná produktová politika

(IPP) je orientovaná na zvýšenie úrovne environmentalizácie produktov počas ich celého životného cyklu všetkými aktérmi, ktorí s produktom prichádzajú do styku. Ciele IPP sa začali na úrovni ES presadzovať od roku 2003 a vyústili do niekoľkých konkrétnych aktivít EÚ: ekodizajn, zelené verejné obstarávanie a akčný plán pre udržateľnú výrobu a spotrebu (SCP). Centrum aj v tejto oblasti aktívne sleduje tvorbu príslušných právnych a koncepčných materiálov tak na úrovni EK, kde sa zúčastňuje pravidelných rokovaní členských krajín a participuje na spracovávaní stanovísk o implementácii IPP v SR, ako aj na úrovni Slovenska, kde je členom pracovnej skupiny pre ekodizajn pri Ministerstve hospodárstva SR, ktoré je gestorom zákona č. 665/2007 Z. z. o environmentálnom navrhovaní a používaní výrobkov využívajúcich energiu (zákon o ekodizajne). Komunikuje najmä so spotrebiteľmi a výrobcami vo väzbe na podávanie odborných informácií. Medzi najdôležitejšie úlohy centra v tejto oblasti bude patriť v najbližšom období spolupráca s MŽP SR na príprave **národného akčného plánu pre udržateľnú výrobu a spotrebu**, ktorým sa budú musieť v podmienkach SR implementovať kľúčové zásady a ciele akčného plánu EÚ.

(Pokračovanie na s. 19)

Konferencia Environmentálna vhodnosť a bezpečnosť produktov v B. Bystrici v máji 2008 bola v réžii SAŽP - CEM v Trnave

overovateľmi a príslušnými organizáciami dohliada na to, aby boli v rámci registračného procesu splnené všetky požiadavky nariadenia. V prípade, že organizácia spĺňa všetky podmienky registrácie, MŽP SR vydá organizácii osvedčenie o registrácii a centrum registráciu oznamuje do centrálneho registra EK.

Najneskôr v roku 2009 sa očakáva ukončenie revízie súčasne platného nariadenia v EMAS. Vydaním nového nariadenia sa údaje o environmentálnom správaní organizácií rozšíria o povinné spracovávanie správ, ktoré musia obsahovať údaje o energetickej efektívnosti, materiálnej efektívnosti, spotrebe vody, produkcii odpadov, biologic-